بۆکان لە مێژوودا (٤٠٥)   ئەنوەر سوڵتانی

هەندێک بیرەوەریی خۆم لە زیندان

بەشی چوارەم

هەرچۆنێک بێت، ئەوڕۆژە بە مینی بوس بردیانین بۆ قزل قەلعە. یەک دووسەعات لە مینی بوسەکەدا مابنەوە و هەر نەیاندەبردینە ژووریَ، لە ئەنجامدا گوتیان جێگامان نییە وڕایان ناگرین! هاتینەوە سەر حوڵـەی مەرسێ و گەڕاندیانینەوە جەهەننەمی کومیتە، چاوی ڕەشمان کاڵ بووەوە!

مولاقات

دیاربوو لەو ماوەیەدا کاکم هاتبووە تاران و هەوڵیدابوو بێتە چاوپێکەوتنم، ئەوانیش ڕۆژێکیان بۆ دیاری کردبوو کە دەکەوتە دوای ئەو ڕاگواستنەمان. بەڵام کاتێ گێڕایاندینەوە کومیتە، چاوپێکەوتنەکەیان لەوێ بەڕێوە برد. ڕۆژێک بانگیان کردم و بردیانم. وەمزانی دیسان بازجویی و لێدانە، بەڵام هیچیان نەگوت و بردمیانە دەرەوەی بینایەی کومیتە بۆ ناو ساختمانی شەهرەبانی کولل. لەوێ 'ئارەش'ی بازجووەکەم خۆی هات و گوتی مولاقاتت هەیە. بەو جل وبەرگە و بەو سەروقژە ئاڵۆزەوە بردیانمە ژوورێکەوە کاکم و کابرایەکی عەجەم لەوێ دانیشتبوون. کابرا، خاوەنی شیرکەتێک بوو لە تاران، کە کاکم شتومەکی لێ دەکڕی و من زۆرجار چووبوومە لای. لەبیرم نەماوە ناوی چی بوو بەڵام شیرکەتەکەی لە پشت فرووشگای فیردەوسی بوو. دیار بوو ئەوکەسە پارتیی بەهێزی هەبوو و ئیجازەی چاوپێکەوتنەکەی منیش ئەو بۆ کاکمی وەرگرتبوو. نەیانهێشتبوو هیچ لەگەڵ خۆیان بهێنن. نزیکەی دە دەقیقە دانیشتین بە بێ ئەوەی لێک نزیک ببینەوە یان یەکتری ماچ بکەین. بە فارسی هەواڵیان پرسیم، گوتم حاڵم باشە و لەبەر ئارەش کە وەک میرغەزەب لەوێ دانیشتبوو هیچم پێ نەدەگوترا. پاشان ئارەش گوتی ماوەی چاوپێکەوتنتان تەواو بوو. ئەوان ڕۆیشتن و منیشیان بردەوە کومیتە و ناو ژووری گۆرین. چاوپێکەوتنێکی گەلێک ساردوسڕ و فۆڕمالیتە بەو سەر و ڕووە و بەو جل و بەرگەوە؛ دڵنیام دەبێ شوێنی خراپی لە سەر کاکم دانابێت لە جیاتی ئەوەی خۆشحاڵی کردبێت.

زیندانی قزل قەلعە

دە ڕۆژی دیکە لە کومیتە مامەوە سەرلەنوێ هەمان ١١ کەسیان سواری مینی بۆسی گۆرین کردین و بردیانینەوە بۆ قزل قەلعە. ئێمە ئارەزوومان ئەوەبوو بچینە زیندانی قەسر کە بە دەست شەهرەبانییەوە بوو و دەرەتانی زیاتر و مولاقاتی ئەندامانی بنەماڵەشی هەبوو، بەڵام چ کەردەن، دیار بوو ویستبوویان هەر لەژێر دەستی ساواکدا بمێنینەوە و نەدرێین بە شەهرەبانی. ئەمجار لە ئیمتیحانی زانکۆی قزل قەلعە قەبووڵ بووین و بردیانینە ژووریَ! من ماوەیەک لە زیندانی تاکەکەسیدا مامەوە. دیوارەکان پڕ بوون لە نووسراوە و یادداشت و شیعری زیندانییە کۆنەکان. خەڵکانی ناوبەدەرەوەی زۆر لە قزل قەلعە زیندانی کرابوون. ناوەکانی سەر دیوارم تا ماوەیەکی زۆریش لەبیر مابوو، ئەو شیعرانەشم لەبیر بوو وا نووسیبوویان و لەسەر دیوار هەڵیانکەندبوون؛ بەڵام ئێستا لەبیرم نەماون. ژوورەکەم پەنجەرەیەکی بچووکی هەبوو بە سەر حەوشی زیندانی عموومیدا دەیڕوانی بەڵام تەنیا بۆ ڕووناکی بوو و نەدەکرا کەسیان ببینی. تەنیایی ناخۆش بوو بەڵام هەر ئەوەندەی ئەشکەنجە نەمابوو، سەر سەکۆی ژوورە تەنیاییەکە وەک تەختی ئەعلاحەزرەتی هومایوونی وابوو! پاش سێ چوار هەفتە بردیانمە بەشی عموومی. سوارەی نەمر کە پێشتر لەوێ زیندانی کرابوو، شیعری "سوورەقەڵا" ی سەبارەت بە "قزل

قەڵعە" گوتووە، لە ڕابردوودا زۆرێک لە کەسایەتییە سیاسییەکانی دیکەی کورد وەک نەمر مامەغەنی بلووریانیش لەوێ ڕاگیراون، هەروەها سەرەک هۆزە کوردەکانیش زۆریان لە سەردەمی ڕەزاشا و کوڕەکەیدا ڕێگەیان کەوتۆتە قزل قەڵعە. قزڵ قەڵعە کۆنە کاروانسەرای سەر ڕێگای تاران و شمیران بوو و لە سەردەمی ناسرەددین شادا (١٥٠ ساڵێک پێش ئەو ساڵانە) دروست کرابوو. حەوشێکی مام ناونجی، بە ٣ بەند، واتە ٣ ژووری عموومییەوە تێدا بوو، کە هەرکام شوێنی ١٥ تا ٢٠ کەسێک دەبوونەوە. متبەقێک و حەمام و تەوالێتیشی هەبوو. بە درێژایی هەردوو دیواری حەوشەکەش ژووری تاکەکەسی بوون کە دەرگایان لە پشتەوە بۆ دەکرایەوە و دەهاتە ناو دوو داڵان. هەر دوو لای داڵانەکان، ژووری تاکەکەسی بوون.

لە زیندانی عموومیدا دۆست و برادەری چاکم پەیدا کردن. یەک لە زیندانییەکان ناوی زیائەدین تەباتەبایی بوو کە پێشتریش لە کومیتە دیتبووم. سەید زیای نەوە بەپێچەوانەی باوەگەورەی، شۆڕشگێڕ بوو. دیارە کەسانی خۆ فرۆش و خراپیش لە زینداندا هەبوون. من لە ترسی ئەوەی قسەکان بگەنەوە دەفتەری زیندان لای هەموان دەمگوت سیاسی نیم و هەر لەخۆڕا گرتوویانم. بۆشم دەچووە سەر لەبەر ئەوەی هاوپەروەندەییم نەبوو و شانازی زۆرم بە خۆم دەکرد کە ئیعتیرافم لەسەر کەس نەکردبوو و کەسم بەشوێن خۆمدا نەهێنابووە زیندان. جارێکیان لەگەڵ سەید زیا لای یەکتر دانیشتبووین و وێڕای خەڵکەکە نانی نیوەڕۆمان دەخوارد. نانێکی بۆری سەربازییان لەگەڵ خواردنەکەدا پێدەداین کە بەگشتی کەس بەشی سەرەوەی نەبوایە بەشی ژێرەوەی نەدەخوارد. من ئەو ڕۆژە هەروا بە ئاسایی ژێری نانەکانم دەخوارد و لێدەگەڕام بەشی سەرەوەیان ئەو بیخوات. لەپڕێکدا تەماشای کردم و گوتی حەرامزادە! ئەوە نانخواردنی کەسێکە سیاسی نەبێت؟ هەر دەڵێی سیاسی نیم و ئەوەش نانخواردنتە!

دەرگای هەر سێ بەندە عموومییەکان بەرەو باشوور و بەسەر حەوشێکدا دەکرانەوە. حەوشەکە حەوزێکی بچووک و شۆڕەبییەکی جوانی تێدا بوو لە هاویناندا خەڵکەکە لەبەر سێبەری دادەنیشتن. یەک دووجاریش واهەبوو کەسانێک مەلەیان تێدا دەکرد. ڕۆژێکیان هەموومانیان کردە ژوورەوە، بە هەرسێ ژوورە عموومییەکە، ٤٠-٥٠ کەسێک دەبووین. دەرگایان لەسەر داخستین. چەند سەرباز بە مشارێکی گەورەوە هاتن، بەربوونە بڕینی شۆڕەبی هەژار و لە بنەوە بڕییانەوە! ئەفسەرێک هات گوتی ئێوە باسی ئەو دارەتان بە شانازییەوە کردووە و شیعرتان پێدا هەڵگوتووە بۆیە بڕیمانەوە! دیارە هەمووی درۆ بوو و هەر لەبەر ئەوەی دارەکە کاتی خۆی ئەفسەرانی شەهیدی توودەیی سەردەمی کۆدیتای ٢٨ ی گەلاوێژ ناشتبوویان، ئەمان ڕقیان لێی بوو و بڕییان کە وەک سیمبولێک نەمێنێ و زیندانییەکانیش سێبەریان نەبێ لە سەر حەوزەکە لەبەری دابنیشن! بەوە دەڵێن مافی مرۆڤی شاهەنشاهی، ئەوە بارودۆخی ژیانە لەو سیستمە گڵاوانەی ڕۆژ هەڵاتی ناوەڕاستدا دەنا حەوشێکی گەورەی بێ دارو درەخت تاقەدارێکی تێدا بێت بە کام مەنتیق ڕەوایە ببردرێت و فڵانە ئەفسەر یان ڕەئیسی زیندان چۆن دەبێ ئاوا دووربێت لە ویژدان کە ئەو دڵخۆشییەش لە زیندانیی بێ دەسەڵاتی بەردەستی خۆی درێغ بکات؟ ئەوە تەنیا بە کولتووری دواکەوتووی ناوچەکەی ئێمە تەفسیر دەکرێت دەنا شتی وا لە ڕۆژئاوا ئەستەمە ببیسرێت و ببینرێت.

چەندکەس کە بە "گروە نهاوندی" دەناسران لە زیندانی قزل قەڵعەدا زیندانی بوون، یەکیان 'سیرووس نەهاوەندی' خۆی بوو. ئەو نەهاوەندییە کوڕە دەوڵەمەندێک بوو، خۆی و گرووپەکەی بۆ یەکەم جار لە ئێران ویستبوویان بانک لێبدەن و باڵوێزی ئەمریکا بڕفێنن، لەیەکەمیاندا بڕەپارەیەکی کەمیان دەست کەوتبوو بەڵام لە دووهەمیاندا سەرنەکەوتبوون. پاشان گیرابوون و پەشیمان ببوونەوە و ڕووخابوون. بە

پێچەوانەی زیندانییەکان کە خۆیان تێ هەڵنەدەقوتاندن، زیندانەوانەکان زۆریان خاتر دەگرتن.
گروهبانێک بوو کە ناویم لەبیر نەماوە، بەڵام زۆر قەدیمی بوو و لە بیرەوەریی زیندانیانی دوای ساڵی ١٣٣٢ دا هەمیشە ناوی هەیە و گوایە لەو ساڵانەدا زۆریش جەللاد و بێ بەزەیی بووە بەڵام لە سەردەمی ئێمەدا کەڵپی ڕزیبوو و حەپەحەپی پێ نەدەکرا. ئەو کابرایە جاری وابوو دەهاتە ناو زیندان، ئەگەر کەسێک هەر لەوانەی نەهاوەندی لەبەری هەڵبستایە دەیگوت تۆ سەری ئاغای نەهاوەندی هەڵمەستە! لای وابوو هەمووکەس نەهاوەندیی وەک ئەو خۆش دەوێت.

ماڵی نەهاوەندی زۆر دەوڵەمەند بوون و کاک کەریم خامچی خەڵکی سابلاغ، دوای هاتنەدەر لە زیندان کاری بۆ کۆمپانیایەکی ئەوان دەکرد و ببووە مەئمووری خەریدیان. نەهاوەندی لەگەڵ دوو سێ کەسی هاوگروپی خۆی نەبوایە لەگەڵ ئێمەمانان زۆری قسە نەدەکرد بەڵام دەیزانی من کوردم و پرسیاری کاک کەریمی لێ دەکردم، زۆریش بە ڕێزەوە ناوی دەهێنا.

ئەو نەهاوەندییە، گەڵێک بێ دەنگ و هەست وخوست و هەڵس وکەوتی لە سەر خۆ بوو، کە ئەگەر ئەو پەشیمان بوونەوەیە نەبوایە خەڵکەکە زۆریان خۆش دەویست. ناوبراو هیچ نەبێ خێرێکی بۆ داینەوە. ئەویش ئەوە بوو هاوینی ئەو ساڵە، کێبەرکێی وەرزشی ئاسیایی لە تاران بەڕێوە دەچوو. ئیجازەیان دابوو بنەماڵەی نەهاوەندی تەلەفیزیۆنێکی بۆ بهێنن، جا ئێمەش بە بۆنەی ئەوەوە، دەمانتوانی سەیری موسابەقەکان بکەین بەڵام حەقمان نەبوو جگە لە موسابەقە، بەرنامەی خەبەر و شتی وا ببینین. بەگشتی لە بێ هەواڵیدا ڕاگیرابووین و نە ڕادیۆ و نەڕۆژنامە و نە تەلەفیزیۆن، هیچکامیمان نەبوو.

لەو ماوەیەدا کە لە قزل قەلعە بووم دەنگ وباسی موحاکەمەی "خسرو گل سرخی" و هاوڕێکانی بڵاو بووەوە بەڵام ئێمە هیچمان لێ نەدەبیست، تەنیا جارێک نەبێ کە هەندێک لەت وکوتی ڕۆژنامەیان لە تابڵۆیەک دابوو و بە نایلۆن سەریان داپۆشیبوو و هێنابوویان لە داڵانەکە لای متبەق بە دیوارەوە هەڵیانواسیبووبوو. باسی موەحاکەمەکان و داوای لێبووردنی چەند کەسی ئەوانی تێدا بوو بەڵام هەواڵی دیفاعی ئازایانەی گوڵ سورخی و ئەوانی دیکەی تێدا نەبوو! دەچووین بە دزییەوە نایلۆنەکەمان هەڵدەداوە و سەیری لای پشتەوەی ڕۆژنامەکانمان دەکرد، هەموو هەر تینووی هەواڵ بووین!

لەوانی دیکەی وا لە قزڵ قەلعە بوون، 'میهدی سامیع' م لە بیرە. سامیع ئیسفەهانیەک بوو لە پەیوەندی فیدائیاندا، بەڵام دوای شۆڕشی ٥٧ زۆری باز دا و لەم ڕێکخراوەوە چووە ناو ڕێکخراوەیەکی دیکە. لە ساڵی ١٣٥٨ دا، پێش هاتنەوەی پاسدار، کابرایەک لە بۆکان لە کتێبفرۆشییەک دانیشتبوو، دواتر گوتیان ئەوە میهدی سامیع بووە. وابزانم ماوەیەک لەگەڵ ئەقەلییەتی فیدائیان کەوت، دواتر لەوانیش جیابووەوە و لەگەڵ موجاهیدین کەوت. ماوەیەکیش خۆی بە "یەزدان پەنا"کانی بۆکانەوە هەڵواسیبوو.

کەسێکی دیکە لەبیرم مابێت، ئازەربایجانییەک بوو 'قزڵ ئەیاغ' ناو، گەڵێک کوڕێکی پاک و لەبەردڵان بوو؛ دوای شۆڕشی ٥٧ ئەویش بەدەست مەلاکانی ئێران کووژرا.

لەو زیندانییانەی وا زۆرم خۆش دەویستن، یەکیان "محەممەد دیهقانی" برای بیهروز و ئەشرەف دیهقانی بوو. لە سلوولێکی ئینفیرادیدا بوو و پاشان لە بەندی عموومی دیتمەوە (دڵنیا نیم هەر لە قزل قەلعە یان لە ئێڤین). زۆر ئەشکەنجە کرا بوو.[1]

لەو ساڵانەدا زیندانییەکی زۆری خەڵکی بروجردمان لەگەڵ بوو. دوای "دوکتۆر ئەعزەمی" و "هومایون کەتیرایی" بزووتنەوەی چەپ و چریکی لە بروجرد گەڵێک نەشەی کردبوو.[2] هەموو کەس و کاری نێرینەی دوکتۆر ئەعزەمییان گرتبوو و لە ئێڤین ڕایانگرتبوون، دواتر کە بردیانمە ئێڤین لەوێ دیتمن. خەڵکی مەزڵوومی بێ ئازاری بێ قسە، کە تەنانەت هی وایان تێدابوو هەشتا وچەند ساڵی تەمەن بوو، چەندکەسیان تریاکی بوون، دەیانگوت لە زینداندا تریاکیشیان پێدەدەن.[3]

هێشتا هەر لە قزل قەلعە بووم کە شەوێکیان خەڵکی هەر سێ بەندە عموومییەکەمانیان خستە یەک بەندەوە و دەرگایان داخست و زیندانیی تازەیان هێنا. هەموویان مەلا و فەقێ بوون و لە قوم گرتبوویانن. چاک و خراپ هەموو چۆرە کەسێکیان تێدابوو. یەک ڕووداویش ڕوویدا با بیگێڕمەوە: بە عادەت زیندانییەکان بەهەویری ناوەوەی ئەو نانەی وا بۆ خواردن پێیان دەدراین مۆرەی شەترەنج و تەختەنەرد (تاوڵە)یان دروست دەکرد[4] و لەسەر پەتووش بە سابوون خانەکانیان دەکێشایەوە و بەڕۆژدا بۆ کات تێپەڕ کردن دووکەس دادەنیشتن یارییان دەکرد و ئەوانی دیکە ئەگەر پێیان خۆش بوایە لەدەوریان کۆدەبوونەوە و هەرکەس لای یەکیانی دەگرت و پێی دەگوت چی بکات و چی نەکات. بەوەیان دەگوت "کۆنسە" هی وا هەبوو دەیگوت "کۆنسە" مەدەن، پێم خۆش نییە، هی وابوو پێی تووڕە دەبوو، تووڕەبوون و هەڵچوونیش لە زینداندا زۆر ئاساییە، خەڵکەکە بە گشتی تووڕەن و لە سەر شتێکی بچووک بەگژ یەکتردا دەچن بە چەشنێک کە ئەگەر باوەڕی سیاسی و بەرپرسیایەتی بەرگر نەبێت، ڕۆژانە شەڕ و پێکدادان ڕوودەدات.

---

[1]. دوای ئازادی و کاتێ لە تەورێز کارم دەکرد، جارێک لە ساڵی ١٣٥٧ دا لە تارانەوە بە ئوتوبۆس دەچوومەوە بۆ تەورێز، لە گاراج تووشی محەممەد دیهقانی بووم، لەگەڵ زیندانییانی سیاسی دیکە ئازاد کرابوو. ڕژیم کەوتبووە شل و شەوێقی. بلیتەکەم یەک دوو سەعات دواخست و لەگەڵ ئەودا پێکەوە بە ئوتوبۆسی "شەو ڕەو"جووینەوە تەورێز. لە ڕێگا زۆری باسی زیندان دوای ئازاد بوونی من کرد. کاتێ گەیشتینە تەورێز سەعات دەوروبەری ٣ و ٤ ی بەیانی بوو. ماڵیان لە تێرمیناڵی ئوتوبۆسەکانی ئەودەم لای باغی گوڵستانەوە دوور نەبوو. پێکەوە چووینەوە ماڵیان. یەک دووجاری لە دەرگادا، دایکی هاتە پشت دەرگاکە، بە تورکی گوتی "ئانا منم، ممد!" ئەو دەقیقەیەم هەرگیز لەبیر ناچێتەوە دایکی جگەر سووتاوی کوڕێک لەژێر ئەشکەنجەدا شەهدکراو و کچێک لەزیندان هەڵاتووی لێرەولەوێ خۆ شارەوە، ئێستا کوڕێکی دیکەی لە زیندان ئازاد بووە و دەیگرێتە باوەش. باوەڕی نەدەکرد، ماچی دەکرد و دەیلستەوە. خوایە چی بڵێم، نازانم؟ ئەوان چوونە ژوورێ و منیش چوومەوە ماڵی خۆم. ئێوارەی ئەو ڕۆژە و ڕۆژانی دیکەش دەچوومە ماڵیان خەڵکێکی زۆر پێیانەوە دەهاتن. درەنگتر سەفەرخانی قەهرەمانیش ئازاد کرا. من لەگەڵ ئەودا هاوبەند نەببووم بەڵام بە ناسیاویی هاوڕێیەکم لە تەورێز چوومە ئەوماڵەی وا لەوێ دابەزیبوو، کە گوتیان کوردە، لای خۆی داینام و وێنە و فیلمیان لێ گرتین، دواتریش لەگەڵ برادەرەکەمدا چووینە ئەو گوندەی وا خەڵکی ئەوێ بوو لە دەوروبەری عەجەب شێر، میوانی دیکەشیان هەبوو نەیانهێشت شەوێ بگەڕێینەوە و میوانداریيان کردین.

[2]. بە جۆک دەیانگێڕاوە گوایە شا ئەزیەتی هوەیدای سەرەک وەزیری کردووە و پێی گوتووە پیاو نی و هیچت پێ ناکرێت! ئەویش هەر گوتوویەتی وا مەڵێ با نەیڵێم، وامەڵێ با منیش نەیڵێم. شا گوتوویەتی بیڵێ ئەویش گوتوویەتی "بروجرد!" شا ڕقی هەستاوە و جنێوی پێداوە و هەڵیبڕیوە، واتە بروجرد ییەکان کەڵەگاییان لە ڕژیمی شا دەکرد و ڕژیم دەرەقەتیان نەدەهات، جەنابی شاش بەوە قەڵس بوو!

[3]. لە لوڕستان تریاک کێشان ئاساییە و لەمەجلیس و میوانیدا کە دادەنیشن، تریاک دەکێشن. دەڵێن دوای تریاک کێشانەکە بانگ دەکەن و دەڵێن "چایی بێنن بۆ پیاوەکان"، ئەوەی تریاکی نەکێشابێت چایی بۆ دانانێن واتە پیاو نییە! ژنان کەمتر وا هەیە تریاک بکێشن بەڵام قلیان (نێرگەڵە) زۆر دەکێشن.

[4]. وەستای دروستکردنی مۆرەی شەترەنج کوڕێکی بروجردی بوو ناوی "کوردی" بوو. کوردی بە بێ کەرەسە، مۆرەی وای دروست دەکرد مرۆڤ سەری سووڕ دەما. ڕوخ یان قەڵای کە دروست دەکرد حەوش و حەسار و کۆنگرە و دەرگا و پەنجەرە و نیگەهبانیشی لێ دادەنا، دەبوو بێیە سەیری و بزانی ئەسپ و فیلی چۆن دەخوڵقاند، هەر ئەوەندە بوو نەیدەتوانی ڕۆحیان بەبەردا بکات.

ڕۆژێکیان دووکەس شەترەنجیان دەکرد، یەکیان لەو فەقێیانەی قوم بوو کە تازە هاتبوون. دیار بوو سیفر کیلۆمیتر بوو و بە یاساکانی زیندانی نەدەزانی. من شتێکم بە لایەنەکەی دیکە گوت بیکات واتە "کۆنسە"م دایە، جووچکەمەلا پێی ناخۆش بوو، لەپڕ جنێوێکی پیسی پێدام، زۆرم پێ سەیر بوو و پێی تێکچووم، شتی وام نەبیستبوو ڕووبدات، هەر ڕاست بوومەوە و یەک زللەی تەڕم لە بناگوێی دا شەقەی تا ئەوپەڕی حەوشە چوو! مەلا هەستا سەرپێ لێم بدات، دەستیان گرت و هەرچۆنێک بوو شەڕ داکووژا. ئەوە یەکەم و دوایین شەڕ بوو لە زیندان کردم، دەنا بەگشتی بێدەنگ و بێ ئازار بووم.

لەو ماوەیەدا کە لە قزل قەلعە بووم، کابرایەکی سەرهەنگ هەر سێ مانگ جارێک بێدەنگ و بێ هەست و خوست دەهات، بە پێوە ڕادەوەستا و هەواڵی دەپرسین، کەس ئەوی بە جیددی وەرنەدەگرت و وەڵامی سەرسەری نەبوایە پێیان نەدەداوە. دەیانگوت هیچی لەدەست نایەت و هەر دێت قسەی بێ تام و بێ کەڵک دەکات و دەڕوات. دەبێ بازڕەس و شتێکی وا بووبێت کە کەس هینی بە کڵاو نەدەپێوا. لە نێو قسەکانیدا هەمیشە دەیپرسی باشە "کۆتلێت" تان نادەنێ؟ ئێمەش دەمانگوت بەڵێ! دەیگوت باشە، کەوابوو ئیتر موشکیلێکتان نییە! نێومان نابوو سەرهەنگ کۆتلێت! کابرای حۆل پێی وابوو زیندانی تاقە گرفتی ئەوەیە کۆتلێتی نادەنێ. وێدەچوو پێشتر کەسێک ئەوەی پێ گوتبێت و ئەویش داوای لە زیندان کردبێت هەفتەی جارێک کۆتلێت بدەن بە زیندانییەکان، جا ئەو شاکارەی خۆی لەبیر نەدەچووەوە و هەرجارەی دەهات بەڕووی خەڵکەکەیدا دەداوە.

دادگا

لە قزڵ قەلعەوە بردیانم بۆ دادگای نیزامی. دادگای نیزامی لە لای زیندانی قەسر هەڵکەوتبوو. بە چەند نیگەهبانەوە زیندانییان چەند جار دەبردە ئەوێ. جاری یەکەم ناوی "پروندەخوانی" یان "تفهیم اتهام" واتە پێداچوونەوەی فایلی ئەو تۆمەتانە بوو کە ساواک لەکەسەکەی دابوون و بەگوێرەی ئەوان داوای سزادانی کەسەکەی کردبوو. دادگای نیزامی سەربەخۆییەکی نەبوو و لەژێر کارتێکەریی سیاسەتی دەوڵەت و خواستی ساواکدا خەڵکی مەحکووم دەکرد. پەروەندە خوانی هاوکات بوو لەگەڵ پارێزەر گرتن. پارێزەرەکانیش هەموو "تەسخیری" واتە داسەپاوی ساواک خۆی بوون دەنا زیندانی نەیدەناسینو هەڵینەدەبژاردن؛ هەر هەمووشیان ئەفسەرانی خانەنشینی ئەرتەش بوون و کەم تا زۆر هیچیان لە دەست نەدەهات جگە لەوەی ڕواڵەتی دادگایەکی شێوە ئوروپایی بپارێزن. لە قۆناغی دواتردا دادگا دەبەسترا و پارێزەر هەندێک لە سەرۆکی دادگاکە دەپاڕایەوە بەڵکوو سەرنج بداتە لایەنی ئەرێ یی کەسایەتی زیندانی و قەراری قورسی بۆ دەرنەکات و شتی لەو چەشنە. پاشان قەرار دەردەچوو. لە قۆناغێک دواتردا، دادگای پێداچوونەوە واتە 'تجدید نظر' هەبوو، ئەویش کەم و زۆر بە هەمان شێوە بەڕێوە دەچوو و بڕیارەکان لەپێشەوە پێش بینی دەکران، هەرئەوە و ئیتر تەواو.

من کە چووم بۆ خوێندنەوەی پەروەندەکەم، جگە لە قسە و ئیعتیرافاتی خۆم، دوو سێ لاپەڕە قسە و بۆچوونی ئەو برادەرە سنەییەش لەسەر پەروەندەکەم بوو. واتە من هیچ هاوپەروەندەییەکم جگە لەو کەسە، نەبوو. ئیعتیرافاتی من دوو دەستە بوون یەکەمیان سەبارەت بە وەرگرتنی نامیلکەکان و بردنەوە و شاردنەوەیان لە بۆکان بوو بە لیستەی ناوی نامیلکەکانەوە، جا لەبیرم نییە ئایا عەینی نامیلکەکانیش نێررابوونە دادگا یان نا؛ دووهەمیان سەبارەت بە ڕاپۆرتێک بووکە لێیاندابووم و گوتبوویان گوایە تفەنگم پێ بووە و گوللەم هاویشتووە. تەنیا دووکەس دەیانتوانی ڕاپۆرتی گوللەهاویشتنیان لێ دابێتم: هەمان ئەو کوڕە ئاغایەی وا باسم کرد یا مامۆستاکەی هاوکاری خۆم.

له دادگادا پرسیارێکی ئەوتۆیان لە خۆم نەکرد و زیاتر پارێزەرەکەم قسەی بۆ کردم. پارێزەرەکەم پیاوێکی گەلێک باش بوو. ژمارە تەلەفونی ماڵی خۆمانم پێدا بوو، پەیوەندی پێوە کردبوون و خاڵی خۆشەویستم حاجی حەمەڕەشیدی موحەممەدیان هاتبووە تاران چاوی پێی کەوتبوو، بە دزییەوە پارەیەکیشی دابوویە. کابرا لە دادگادا زۆرم بۆ پاڕایەوە و هەوڵی دا دڵی حاکم نەرم بکات. بەڵام لە ئەنجامدا هەر زیندانێکی دوو ساڵەیان بەسەردا بڕیم.

داوای پێداچوونەوەی بڕیارەکەم کرد. دادگای "تجدید نظر" پێکهات، "سەرهەنگ خواجەنووری" جەللاد سەرۆکی دادگای پێداچوونەوەم بوو. کاتێ ئەوەم بیست، ئەژنۆم شکا و دڵنیا بووم دوو ساڵم لێ دەکاتە دە ساڵ! بەڵام بە پێچەوانە، قەراری دادگای پێشووی شکاند و کردیە ساڵ و نیوێک! شتی وا کەم ڕووی دابوو خواجە نووری قەراری دادگای بەرایی کەم بکاتەوە! بەڵام کردی. بە بۆچوونی خۆم پارێزەرەکەم لەم کارەدا دەوری بینی. لەبیرمە ڕۆژی دادگایی کردنی دووهەم، کاتێ هەستابووە سەر پێ و دیفاعی لێدەکردم، ئەو هەژارە، لاقی وەک شەقشەقە دەلەرزی، ناچار من کە دانیشتبووم لاقم نابوو بە لاقیەوە بۆئەوەی تەکان و شەکانی نەبێت! خواجەنووری لای ئەوان هەیبەتی زۆربوو. هەرچۆنێک بێت، قەراری کۆتایی دادگای پێداچوونەوەم بۆ ساڵ و نیوێک زیندان دەرچوو، کە شەش مانگێکیم کێشابوو. گەڕاندیانمەوە قزل قەلعەی موبارەک.

ئەوەی خوارەوە نەخشەی زیندانی قزل قەلعەیە کە خۆم کێشاومەتەوە. من لە ژووری عموومی ژمارە ٢ دا بووم. ئەو ژوورە و ژووری ئینفیرادییەکەی خۆیشم لە سەر نەخشەکە بە نیشانەیەکی* دیاری کردووە:

درێژەی هەیە
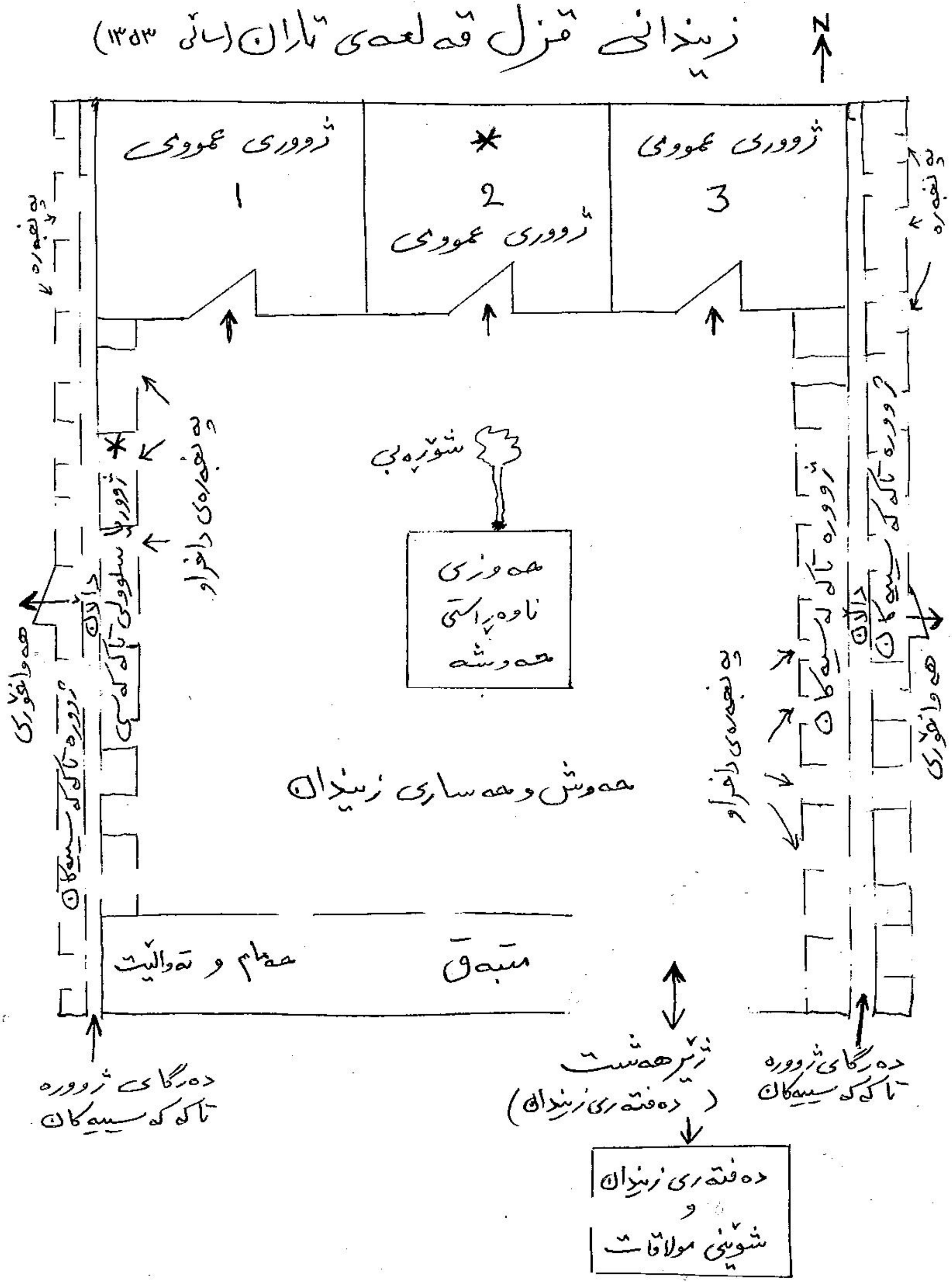
زیندانی قزل قەلعەی تاران (ساڵی ۱۳۵۳)